

Významné prvky historickej krajinnej štruktúry mesta Gelnica

Miroslav Vrábek

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta prírodných vied, Katedra ekológie
a environmentalistiky, Trieda A. Hlinku 1, 94974 Nitra
miroslav.v@post.sk

Prvky historickej krajinnej štruktúry sú pre nás nositeľmi informácií o kultúrnom živote našich predkov, napr. o technickej vyspelosti, náboženskom zmýšľaní, umeleckej tvorivosti a spôsobe kultivácie krajiny. Ak máme na mysli napr. kultúrnu krajinu, sledujeme predovšetkým človeka, ktorý v nej aktívne po stáročia pôsobil.

Klasifikácia historických krajinných štruktúr je problematická a náročná, najmä vzhľadom k rôznorodosti prístupov. Huba [1] uvádza tradične prístup ochrany pamiatok, chronologický, sídelno-geografický, geoekologický, prístup z hľadiska funkčného, územnosprávneho, pôdorysného, fyziognomického, alebo prístup z hľadiska slohovej príslušnosti. Tradičné prístupy klasifikácie historických krajinných štruktúr spravidla vychádzajú z analýz antropomorfného reliéfu a kultúrneho dedičstva, ktoré nesú architektonické pamiatky, sídelnej štruktúry, alebo technické pamiatky. Historické krajinné štruktúry sa však môžu deliť aj na základe vzťahu k prvotnej (odvíjajúci sa od reliéfu, ostatné prvky vystupujú druhotne), druhotnej (vypovedá o formách pokrývajúcich povrch) a terciálnej krajinnej štruktúre (súvisia s vymedzovaním a označovaním hraníc) [2]. Vo vzťahu k druhotnej krajinnej štruktúre charakterizujeme formy pokrývajúce povrch, pričom môže ísť o vegetačné formy; prevažne bodové, líniové a maloplošné, technické formy a objekty; sídla (plošné a bodové); architektonické pamiatky a historické parky v sídlach, ako aj krajinné úpravy v extraviláne.

Vývoj územia je do značnej miery určovaný jeho využívaním, ktoré sa odvíja najprv od prírodných, fyzicko-geografických podmienok a neskôr aj od podmienok socio-ekonomických, kde môžeme zahrnúť napr. technickú vyspelosť spoločnosti. V prípade mesta Gelnica vystupuje historická krajinná štruktúra ako integrovaná súčasť aktuálnej, druhotnej, resp. súčasnej krajinnej štruktúry a pomáha definovať časovú štruktúru krajiny v tomto regióne. Ide o jav vyjadrujúci vek a dlhodobosť v časovom horizonte viac ako 500 rokov. Nachádzame tu významný zdroj historicky hodnotných informácií, ktoré odrážajú sakrálne, ale aj každodenný svet ľudí, umeleckú tvorbu a myslenie. Pre toto územie predstavuje dôležitú kultúrnu charakteristiku, bez ktorej by krajina strácala svoj osobitý výraz „genius loci“. Prostredníctvom historických štruktúr krajiny môžeme sledovať a poznávať nielen vývoj, ale aj život našich predkov. Na základe analýzy súčasného stavu z terénneho prieskumu krajinných prvkov možno následne zostaviť kritéria významnosti a navrhnúť typológiu.

[1] Huba, M., a kol. Historické štruktúry krajiny. MV SZOPK, Bratislava, **1988**, 62.

[2] Jančura, P. Súčasná a historická krajinná štruktúra v tvorbe krajiny. Životné prostredie, **1998**, 32, 5.